

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Розглянуто питання формування гуманістичних цінностей студентів педагогічних вишів у процесі вивчення циклу загальнопедагогічних дисциплін і педагогічної практики. Виділено види педагогічної діяльності, при яких формування системи ціннісних знань особистості, її моральних навичок і відносин може з успіхом здійснюватися.

Ключові слова: гуманістичні цінності, ціннісні орієнтації, педагогіка, пізнавальна активність, активні форми навчання.

У процесі соціально-економічного, наукового і культурного розвитку держави провідна роль належить людському фактору. Тому особливе місце в реформуванні суспільства займає вища школа. Саме випускники ВНЗ стають у майбутньому керівниками всіх ланок економіки, сільського господарства і народної освіти, провідними вченими, державними діячами, вчителями та ін. Зростання об'єктивних вимог до підготовки майбутніх фахівців вимагає ретельного аналізу системи, яка склалась в освіті, особливостей виховання студентів.

Проблемі формування гуманістичних цінностей студента, розкриттю різних аспектів підготовки висококваліфікованих фахівців присвячено дослідження багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних учених. Значну увагу вивченню особливостей психічного і психологічного розвитку студентів, їхньому прояву в умовах індивідуальної та колективної діяльності приділяв Б.Г. Ананьєв. Він підкреслював важливість усебічного вивчення діяльності людини, “факторів і умов, які визначають її продуктивність і успішність, залежність від розвитку і вплив на розвиток, вплив на структуроутворення людини” [1, с. 26]. Учений багато зробив для розвитку психологічної діяльності, яка не тільки дає інформацію про рівні психофізіологічних функцій, станів і якостей особистості, а й про можливості подальшого розвитку людини. Праці Б.Г. Ананьєва є теоретичною основою для пізніших психопедагогічних досліджень. Питанням психологічних і психофізичних особливостей студентів присвячено праці Г.Г. Баранова, Р.Г. Ваганова, В.К. Демиденка, Л.П. Добровольської, А.П. Кашина, С.В. Яремчук та ін. До проблем вищої школи звертаються М.І. Воровка, Т.С. Іванова, С.С. Избаш, А.А. Коробченко, Л.М. Марковець, Н.Д. Нікандров, Є.С. Павлютенков, Л.Г. Третьяков та ін. О.В. Долженко і В.Л. Шатуновський пропонують свій підхід до формування особистості студента в процесі навчання. М.Н. Руткевич і Д.І. Пащенко порушують проблеми ВНЗ, зумовлені взаємозв'язком між вимогами суспільства і розвитком системи освіти. Питанням формування культури майбутнього фахівця присвячено дослідження В.А. Волкової. Вагомий внесок у вивчення процесу формування особистості студента зробили праці І.П. Аносова, А.В. Дмитрієва, С.Г. Карпенчук, В.Г. Лисовського, М.М. Окси, М.Л. Сметанського, Т.І. Сущенко та ін.

У багатьох працях стосовно вищої школи для нашого дослідження найбільше значення мають ті, які присвячено питанням навчання і виховання студентів у педагогічному ВНЗ. У сучасній педагогічній літературі досліджено багато аспектів підготовки педагогічних кадрів для всіх ланок системи освіти. Розкривають особливості підготовки майбутніх учителів праці О.А. Абдуліної, Ю.П. Болотіна, М.В. Елькін, І.А. Зязюна, С.Г. Карпенчук, Л.В. Кондрашової, Н.В. Кузьміної, Л.С. Нечипоренко, І.Є. Синиці, М.І. Сметанського, Н.О. Ткачової та ін. Проблему культури відносин між учителем і учнями, шляхи оволодіння мистецтвом спілкування майбутніми педагогами досліджено в працях В.О. Бойко, О.М. Гурової, Л.С. Нечипоренко, М.М. Окси, В.М. Рогинського, Н.Є. Щуркової, С.В. Яремчук та ін. Питання професійного самовиховання майбутнього вчителя розглядають М.М. Головова, М.В. Елькін, С.Б. Єлканов, А.А. Кобенко, Є.М. Павлютенков, Т.І. Сущенко, Г.А. Широкова та ін. Наукові праці багатьох авторів зробили важливий внесок у розкриття окремих аспектів проблеми формування моральної культури майбутнього педагога.

Мета статті – окреслити межі аналізу проблеми формування ціннісної культури майбутнього вчителя в процесі вивчення загальнопедагогічних дисциплін, виявлення оптимальних умов її вирішення.

На сучасному етапі розвитку вищої школи, коли в університетах та педагогічних інститутах, особливо на природничих факультетах, кількість гуманітарних спецкурсів і факультетів занадто незначна, саме кафедра педагогіки повинна й може стати провідною у впровадженні принципів гуманізації та гуманітаризації освіти в реальне життя навчального закладу, важливим фактором формування ціннісних орієнтацій студента. Основні напрями її діяльності у вирішенні цієї проблеми: здійснення такого підходу в навчанні й вихованні, який сприяє формуванню переконання про пріоритет загальнолюдських цінностей над національними, класовими, релігійними та будь-якими іншими; організація цілеспрямованої праці кожного викладача і кафедри в цілому для формування моральних знань, звичок і відносин студентів, що сприяють становленню їхніх ціннісних якостей, ознайомлення майбутніх фахівців з різноманітними підходами до одних і тих самих суспільних явищ з метою навчити молодь не тільки мислити діалектично, а й з повагою ставитися до протилежної точки зору, визнавати альтернативу думок і поглядів; розробка і внесення до навчальних планів міждисциплінарних спецкурсів, які стосуються проблеми етики й моралі, філософії, мистецтва, культури тощо; застосування різноманітних активних форм навчання і виховання, які сприяють як підвищенню рівня знань, умінь і навичок студентів, так і формуванню в них найважливіших якостей моральної культури; створення умов для закріплення знань, моральної поведінки майбутніх учителів в активній педагогічній діяльності.

Значення педагогіки як навчального предмета в процесі формування ціннісних орієнтацій майбутнього учителя реалізується шляхом здійснення декількох основних функцій. До першої з них належить формування ціннісних знань студентів. Система ціннісних знань є теоретичним фундаментом

становлення ціннісної культури особистості. Успішність навчання багато в чому залежить не тільки від особистого ставлення до нього студента, а й від уміння викладачів відібрати зміст навчального курсу, вибрати оптимальні форми, методи і засоби навчання та виховання, поєднати групові й індивідуальні види діяльності. І.П. Аносов вважає, що інтенсифікація навчального процесу, перш за все, передбачає всебічний пошук внутрішніх резервів і можливостей традиційних форм та методів наукової і навчальної діяльності, а також широке впровадження нових, передових досягнень науки і техніки стосовно підготовки фахівців вищої кваліфікації, “вони нададуть педагогу, викладачеві нові можливості щодо удосконалення навчального процесу” [2, с. 334]. Науково обґрунтоване поєднання традиційних лекцій з активними формами опанування новими знаннями з педагогіки сприяє не загалом їх формальному запам’ятовуванню, а суб’єктивно-ціннісному становленню, свідомому засвоєнню основних тверджень моралі, формуванню моральних переконань особистості.

Під час підготовки до семінарських і практичних занять, написання рефератів, курсових та дипломних робіт студент самостійно опрацьовує основну і додаткову літературу, ознайомлюється з підходами до педагогічних явищ різних авторів, вивчає передовий досвід. Активізація пізнавального процесу індивіда лише в тому випадку буде успішною, якщо буде базуватися на системі вже засвоєних знань, відповідати його особистісним поглядам і судженням. Логічний зв’язок між засвоєним навчальним матеріалом і змістом нових знань, які студент самостійно здобуває із друкованих джерел, дають йому можливість об’єктивно розуміти суть навчально-виховного процесу, ціннісного оцінювання різноманітних явищ. Пізнавальна активність особистості зумовлена рівнем усвідомлення значення того чи іншого навчального матеріалу для її соціального і професійного становлення. До інформації ж, значущість якої студентові не зрозуміла, у нього виробляються різні механізми психологічного захисту, і часто неочікувані перепони. Щоб знати їх, необхідно ввести освітній матеріал в коло вимог особистості, її життєвих настанов і цінностей. Сказане повною мірою стосується і педагогічних знань. Щоб ліквідувати цей недолік, викладачі Мелітопольського педагогічного університету, перш за все, прагнуть показати студентам практичну значущість наукової теорії, розкривають теорію як інструмент аналізу і конструювання виховних процесів. Однак подальша робота показала, що звернення лише до практичної значущості курсу не в усіх випадках викликає потрібне ставлення до нього з боку студентів. Нерідко вони правильно констатують практичну привабливість тих або інших положень педагогічної науки, але це визнання є чимось зовнішнім до їхнього духовного світу, не викликаючи істинної зацікавленості. Пояснення ми бачимо в тому, що курс вивчається, коли вчительська діяльність з її тривогами, пошуками і постійними екстремальними ситуаціями, на думку окремих студентів, є чимось далеким, органічно не пов’язаним з їхнім сьогоденням.

Наведені вище міркування дали підстави зробити висновок про необхідність спеціальної роботи, спрямованої на усвідомлення студентами не

тільки практичної, а й розвивальної, етичної, естетичної значущості загальнопедагогічних дисциплін. Такий підхід об'єктивно зумовлений самим змістом цих знань і характером їх функціонування в діяльності вихователя. З психологічних позицій суттєвим є врахування того факту, що духовні потреби формуються в їх взаємозв'язку і взаємозумовленості. Отже, виховуючи у студентів інтерес до педагогічної науки, необхідно враховувати структуру, яка склалась в їхніх потребах, і спиратись на те, що в предметі найбільш значуще для особистості – “вести” її до власне пізнавальної потреби. Викладачі прагнуть розкрити студентам роль свого курсу в побудові світогляду. Тут важливо показати, що навряд чи можна говорити про цілісний світогляд індивіда, якщо в його свідомості поряд із науковими судженнями про природу і суспільство існують звичайні уявлення про психічні процеси в такій значній сфері практичних суспільних відносин, як виховання. Втілення цього завдання розгорталося в двох взаємопов'язаних напрямках. Перший – систематичне виявлення і коректування донаукових уявлень студентів про явища виховання. В міру органічного зв'язку педагогічних понять із категоріальним апаратом низки суспільних наук процес коректування охоплював елементи, які входили до різних сфер індивідуального усвідомлення (в тому числі й уявлення, детерміновані власне філософською проблематикою). Другий напрям був зумовлений характером філософських понять і теорій, точніше – особливостями їхньої верифікації. Своє завдання викладачі вбачають у тому, щоб допомогти і студентам на конкретному педагогічному матеріалі усвідомити дієву силу діалектичного методу. Таким чином складались умови, за яких вивчення педагогіки сприймалось студентами в контексті їхніх багатоманітних зусиль із формування власного світогляду. Та установка, яка склалась у молоді на моральну оцінку своєї і “не своєї” поведінки, а також вимоги в усе більш глибокому засвоєнні норм моралі зумовлюють специфічний підхід до всіх елементів культури як до потенційного джерела ціннісного пізнання. Отже, звертаючись до науки (причому не тільки до етики), молода людина нерідко і в ній шукає можливість задовольнити це прагнення. На наш погляд, психології та педагогіці об'єктивно більшою мірою притаманна етична значущість, ніж, скажімо, математиці чи лінгвістиці. М.М. Окса стверджує, що завдання полягає в тому, щоб найбільш яскраво і динамічно розкрити цю особливість курсу, пов'язавши тим самим його вивчення з моральними вимогами студентів [5, с. 126].

Тут на перший план виступають вимоги педагогічної етики. Етична значущість загальнопедагогічних дисциплін особливо рельєфно виявляється в період педагогічної практики. Студенту доводиться щоденно приймати рішення, які тим або іншим чином відбиваються в особистості школяра. Під час розгляду самостійної професійної діяльності студентів ми прагнули підвести їх до розуміння того, що знання наукової теорії підсилює моральне право на педагогічну дію. Отже, оволодіння цим знанням виступає як моральний обов'язок майбутнього вчителя. В результаті курси загальнопедагогічних дисциплін стають для студентів потрібними і не тільки в розрахунок

на “завтра”, а й уже сьогодні, адже вони допомагають йому будувати свій образ життя, свою поведінку. Суттєвим аспектом цієї проблеми є усвідомлення студентами загальнопедагогічних курсів як стимулу й інструменту самоусвідомлення, самооцінки, морального вдосконалення. В цьому плані доцільне звернення до їхнього особистого досвіду, введення в семінари і лекції дискусійних елементів, педагогічне прочитання та колективне обговорення творів літератури, театрального й кіномистецтва. Анкетування й індивідуальні бесіди показують, що під впливом актуалізації різних стимулів пізнавального інтересу значна кількість студентів почала повніше усвідомлювати значущість загальнопедагогічних дисциплін не тільки для професійної підготовки, а й для морального і громадянського становлення.

Поступове опанування теоретичними основами педагогічної науки не тільки сприяє засвоєнню студентами сучасної педагогічної інформації, а й розширює систему моральних знань майбутнього фахівця, налаштовує на необхідність давати особисту оцінку науковим джерелам, що пропонуються, формує вміння і навички діалектичного підходу до вирішення складних моральних проблем у навчально-виховному процесі. Важливе місце в розвитку моральної культури майбутніх учителів займають семінарські та практичні заняття з педагогіки. Вони володіють широкими потенційними можливостями для осмислення та закріплення студентами етичних знань, формування їхніх моральних звичок і відносин. Ефективним засобом для реалізації цих завдань є застосування різноманітних активних форм навчання. Активні форми навчання дають можливість моделювати різні педагогічні ситуації, фрагменти уроків і виховних заходів, коли студенти намагаються застосовувати отримані знання в практичній діяльності.

Однією із поширених форм роботи зі студентами є навчально-рольові ігри. Вони допомагають розвивати у майбутніх фахівців самостійність, творче ставлення до справи, оволодівати мистецтвом спілкування з дітьми і дорослими, практично використовувати знання, уміння і навички, отримані під час вивчення теоретичних курсів. При цьому отримані знання, уміння і навички студенти застосовують в новій для них обстановці, яка модулює їхню майбутню професійну діяльність. Одночасно протягом гри молоді люди опановують нові вміння, відшліфовують свою педагогічну майстерність, набираються досвіду моральних відносин між людьми. Відома дослідниця з проблем активізації знань студентів засобами ділової гри М.І. Воровка, розкриваючи психолого-педагогічні особливості ділової гри, виділяє такі принципи, яких необхідно дотримуватись під час її розробки: виконання імітаційного моделювання конкретних умов навчально-виховної діяльності фахівців; забезпечення проблемності в змісті ділової гри; встановлення тісної взаємодії та професійного спілкування між учасниками гри; забезпечення двоплановості гри, тобто створення таких умов, коли студенти усвідомлюють себе і як виконавцями певних ролей, і як фахівцями за своїм профілем діяльності; стимулювання діяльності та поведінки; володіння науковими методами для здійснення будь-якої діяльності, у тому числі й дослідницької [4, с. 146–148].

Однак у педагогічній підготовці студентів переважає інформативний бік навчання, коли студенти прагнуть механічно засвоїти певний обсяг знань, який відповідає вимогам навчального плану. Студент у такому випадку найчастіше є тим, хто запам'ятовує і відтворює вивчений матеріал, який не завжди співвідноситься з його майбутньою професійною діяльністю. Результати проведеного нами анкетування старшокурсників і молодих учителів про вплив педагогіки як навчального предмета на розвиток пізнавального інтересу і формування моральних якостей підтверджують висновок про те, що теоретична підготовка майбутніх учителів під час вивчення загальнопедагогічних дисциплін не є, на їхню думку, визначальним фактором формування професійних і особистісних якостей студентів. Зі 196 опитаних п'ятикурсників 18% висловились за відміну педагогіки як навчального предмета в зв'язку з її безкорисністю в їхньому професійному становленні як вчителя; 39% відзначили, що курс педагогіки ВНЗ занадто формалізований і логічно не завжди пов'язаний із реальною практичною діяльністю в школі; 32% вважають, що викладачі в процесі лекційних і семінарських занять не враховують достатньо думки студентів із питань відбору навчального матеріалу і форм праці.

У процесі констатувального експерименту з'ясувалося, що 26% молодих учителів скаржаться на погані відносини з керівництвом школи і колегами; 52% мають труднощі в спілкуванні й організаторській діяльності з дітьми; 46% вважають, що вони не достатньо володіють якостями, які необхідні педагогові в школі; 94% відчувають постійні фізичні та психічні перевантаження, не вміють організувати свій робочий день так, щоб залишався час на підвищення освітнього і культурного рівня. Кожний четвертий молодий спеціаліст зізнається, що не володіє розвинутим самоврядуванням, терпимістю, тактовністю, вмінням завжди знайти індивідуальний підхід до дитини, в конфліктній ситуації здатний підвищити голос на дитину.

З-поміж загальної кількості опитаних студентів і молодих учителів (368 осіб) 45% висловили думку про те, що педагогіка як навчальний предмет дуже мало вплинула на становлення системи їхніх моральних знань; 52% – на формування їхніх моральних звичок, а 57% – на становлення їхніх моральних відносин. На думку опитаних, на формування моральної культури студентів великий вплив має особистість самого викладача педагогіки – його знання, загальна культура, моральне обличчя. І тут ми стикаємося ще з однією проблемою, яка існує у вищій школі, – рівень моральної культури самих викладачів, котрі працюють у виші. Ця проблема стала настільки актуальною, що на заняттях із педагогіки студенти про неї постійно нагадують. Кожного разу, коли мова йде про вимоги до культурного і морального складу сучасного вчителя, студенти висловлюють думку про те, що ці вимоги повинні враховуватись і під час обрання педагога на посаду викладача вишу. Учасники анкетування вважають, що тільки у 38% викладачів ВНЗ рівень моральної культури можна оцінити як “дуже високий” і “високий”, а в 12% педагогів вони вважають його взагалі “незадо-

вільним”. Студенти і молоді вчителі згадували багато випадків, коли викладачі вишу виявляли до них неповажне ставлення, не завжди об’єктивно оцінювали їхні знання і поведінку. Не заперечуючи значущість наукової компетентності викладача вишу, на перший план за важливістю студенти і молоді вчителі ставлять якості моральної культури: чесність, порядність, доброзичливість, справедливість, тактовність, самокритичність та ін. Ми вважаємо, що підвищення рівня ціннісних орієнтацій студентів тісно пов’язане з вирішенням іншої проблеми вишів – усвідомлення кожним викладачем вищої школи своєї відповідальності за особистісне становлення майбутніх учителів, значущості в цьому процесі їхнього власного морального обличчя. Невідповідність між уявленнями студентів про особистість викладача і якості реальної людини, якщо він занадто віддалений від їхнього ідеалу, призводить до неприйняття педагогічних зусиль останнього, знижує пізнавальний інтерес до предмета, який він викладає [5, с. 128].

У науково-методичній літературі з педагогіки описаний досвід багатьох ВНЗ, у яких важлива роль у професійному становленні майбутнього педагога відводиться позааудиторній виховній діяльності. Наприклад, заслуговує на увагу діяльність таких студентських об’єднань: педагогічний клуб “Росток” при Полтавському педуніверситеті, студентське наукове об’єднання “Пошук” при Мелітопольському педуніверситеті, клуб “Вчитель” при Криворізькому педуніверситеті та “Полум’я” при Харківському педуніверситеті, мережа науково-методичних гуртків при Сімферопольському, Томському, Харківському університетах і Кримському гуманітарному інституті. На відміну від планових навчальних занять із загальнопедагогічних дисциплін позааудиторна робота має ширші можливості в часі, місці проведення і формах її організації, засобах знайти індивідуальний підхід до кожного студента. Особливе місце позааудиторна діяльність студентів займає в класичному університеті, тому що специфічною особливістю цього навчального закладу є глибока загальнотеоретична підготовка з предмета спеціалізації, яка комбінується з недостатньою підготовкою з предметів загальнопедагогічного та психологічного циклу. Правильно організована позааудиторна робота розвиває пізнавальний інтерес у студентів до педагогіки, удосконалює систему їхніх моральних знань, формує теоретичні основи моральних переконань особистості, розширює досвід моральних відносин. М.М. Окса зазначає, що процес виховання в позанавчальний час тільки тоді буде ефективним, якщо він буде не стихійним, спонтанним, а цілеспрямованим і організованим, “який характеризується залученням студентів до активної різноманітної діяльності, формуванням у них позитивного ставлення до цієї діяльності і збудженням внутрішніх протиріч між досягнутим і необхідним рівнем професійного становлення, які виступають як рушійна сила їхнього морального і психічного розвитку” [5, с. 129].

Аналіз результатів проведеного констатувального експерименту показує, що під час оцінювання педагогічних явищ більшість студентів (майже 60%) не розуміє їх діалектичної складності, прагнуть однозначно

тракувати їх рішення, не до кінця розуміють сутність основних моральних понять. Ю.П. Болотін вважає, що причиною цього є недостатнє володіння педагогічною теорією, методикою наукового дослідження, невмінням на основі вивчених фактів робити науково обґрунтовані висновки [3]. Формування у студентів знань теоретичних основ педагогічної науки, розкриття основних положень моралі та механізму втілення їх у практичній педагогічній діяльності, в першу чергу, здійснюється в процесі планових навчальних занять із психолого-педагогічних дисциплін. Однак процес подальшого поглиблення цих знань, оволодіння науковою інформацією, яка не входить до змісту обов'язкового навчального матеріалу, формування вмінь знаходити оптимальні вирішення складних педагогічних проблем при нестачі практичного досвіду роботи може успішно продовжуватись під час позааудиторної спільної діяльності студентів і викладача.

Т.Ф. Бельчева, В.О. Бойко, М.І. Воровка, М.В. Елькін, С.С. Ізбаш, А.А. Коробченко, М.М. Окса, ділячись досвідом Мелітопольського державного педагогічного університету, підкреслюють необхідність комплексного підходу викладачів до виховання студентів – майбутніх учителів. На I курсі викладачі прагнуть сприяти оптимальній адаптації студентів до умов ВНЗ, вирішенню їхніх особистих проблем, встановлення гуманних і доброзичливих відносин в академічних групах. Починаючи з II курсу, кафедрою педагогіки і педагогічної майстерності проводиться цілеспрямована аудиторна та позааудиторна робота із формування особистості майбутнього спеціаліста – кваліфікованого вчителя і високоморальної людини. Викладачі не лише прагнуть залучити якомога більше учасників до організації та проведення тематичних педагогічних вечорів, наукових конференцій, диспутів на морально-етичні теми тощо, а й періодично поставити кожного студента в позицію відповідального організатора певного педагогічного заходу [3]. Однак, як показують результати констатувального експерименту, можливості педагогіки як навчального предмета в процесі формування ціннісних орієнтацій саморозвитку моральної культури студентів використовуються далеко не в повному обсязі. Під час аналізу даних інтерв'ювання старшокурсників з'ясовано: 62% майбутніх фахівців вважають, що в наш час високоморальні якості людини лише заважають “добре влаштуватись у житті”; 47% студентів висловили думку про те, що курси загальнопедагогічних дисциплін мали слабкий або занадто слабкий вплив на їхню моральну самоосвіту та саморозвиток; лише 2% майбутніх учителів вибирають теми рефератів, курсових і дипломних робіт, пов'язані з організацією процесу самовиховання особистості. Ціннісні орієнтації людини – це не статистичне явище, а складний процес. І триватиме цей процес успішно лише в тому випадку, якщо центральне місце в ньому займатиме саме ціннісне вдосконалення особистості.

Висновки. Загальнопедагогічні дисципліни мають великі потенційні можливості для формування ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя. Формування системи ціннісних знань особистості, її звичок і відносин може успішно здійснюватись у таких видах педагогічної діяльності: 1) на ле-

кційних і семінарських заняттях із загальнопедагогічних дисциплін та їхніх спецкурсів; 2) під час підготовки до семінарів, вивчення праць класиків педагогіки, праць сучасних учених з педагогічної тематики і проблем суміжних гуманітарних наук; 3) під час написання рефератів, курсових і дипломних робіт, які стосуються різних аспектів моральної культури людини; 4) під час проходження педагогічної практики; 5) у позааудиторних заняттях із педагогіки; 6) під час групових та індивідуальних консультацій викладачів для студентів та інших видів спілкування педагогів із майбутніми вчителями; 7) в процесі самовиховання, спрямованого на формування ціннісних знань, звичок і відносин особистості.

Подальшого дослідження вимагають питання формування гуманістичних ціннісних орієнтацій в оволодінні знаннями, поняттями, визначеннями, організації моральної діяльності на заняттях з історії педагогіки, педагогіки, теорії виховання, школознавства, філософії освіти, педагогічної майстерності.

Список використаної літератури

1. Ананьев Б.Г. Комплексное изучение человека и психологическая диагностика / Б.Г. Ананьев // Вопросы психологии. – 1963. – № 5.
2. Аносов І.П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект / І.П. Аносов. – К. : Твімінтер, 2003. – 391 с.
3. Болотін Ю.П. Тенденції та закономірності становлення загальнопедагогічних дисциплін в Україні / Ю.П. Болотін, М.М. Окса. – Мелітополь : МДПІ, 1997. – 202 с.
4. Воровка М.І. Ділові ігри у процесі активізації знань студентів педагогічних вузів / М.І. Воровка // Вісник УДУВГП : розділ “Педагогіка” : “Сучасні технології навчання: проблеми та перспективи” : зб. наук. пр. – Рівне : УДУВГП, 2003. – Ч. 2. – С. 144–149.
5. Окса М.М. Формування моральної культури студентів в процесі вивчення загальнопедагогічних дисциплін / М.М. Окса // Наукові записки Вінницького державного пед. університету ім. Коцюбинського. – Сер. : Педагогіка і психологія. – Вінниця : Едельвейс і К, 2007. – Вип. 21. – С. 123–131.

Костева Ю.И. Формирование гуманистических ценностей студентов педагогических вузов в процессе изучения общепедагогических дисциплин

Рассматриваются вопросы формирования гуманистических ценностей студентов педагогических вузов в процессе изучения цикла общепедагогических дисциплин и педагогической практики. Выделены виды педагогической деятельности, при которых формирование системы ценностных знаний личности, ее моральных навыков и отношений может с успехом осуществляться.

Ключевые слова: гуманистические ценности, ценностные ориентации, педагогика, познавательная активность, активные формы обучения.

Kostieva Yu. Formation of humanistic values of students of pedagogical universities in the study general pedagogical subjects

Examines the issues of formation of humanistic values of students of pedagogical institutions of higher education in the process of studying the cycle of pedagogical disciplines and pedagogical practice. Allocated kinds of pedagogical activity, in which the formation of the system of values of the knowledge of the individual, its moral skills and attitudes can be successfully implemented.

Key words: humanistic values, values, education, cognitive activity, active learning.